

MAAZA MENGISTE

**VARJO -
KUNINGAS**

Suomentanut Aleksii Milonoff

Atena

FILI – Kirjallisuuden vientikeskus on tukenut tämän kirjan kääntämistä.

Suomentaja kiittää Taiteen edistämiskeskusta saamastaan tuesta.

Englanninkielinen alkuteos *The Shadow King*

Copyright © 2019 by Maaza Mengiste

All rights reserved including the rights of reproduction
in whole or in part in any form.

Suomenkielinen laitos © 2022 Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava

Atena
Jyväskylä
atena.fi

ISBN 978-951-1-42318-8

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

4041 0037
Painotuote

Äidilleni
rakkautesi, kaiken vuoksi

Isälleni
joka et ole jättänyt minua, vaikka oletkin poissa

✿

Marcolle
jota ilman mikään tästä ei olisi ollut mahdollista

...etisenkin oltava kansan suussa on meidän virtenä vielä.

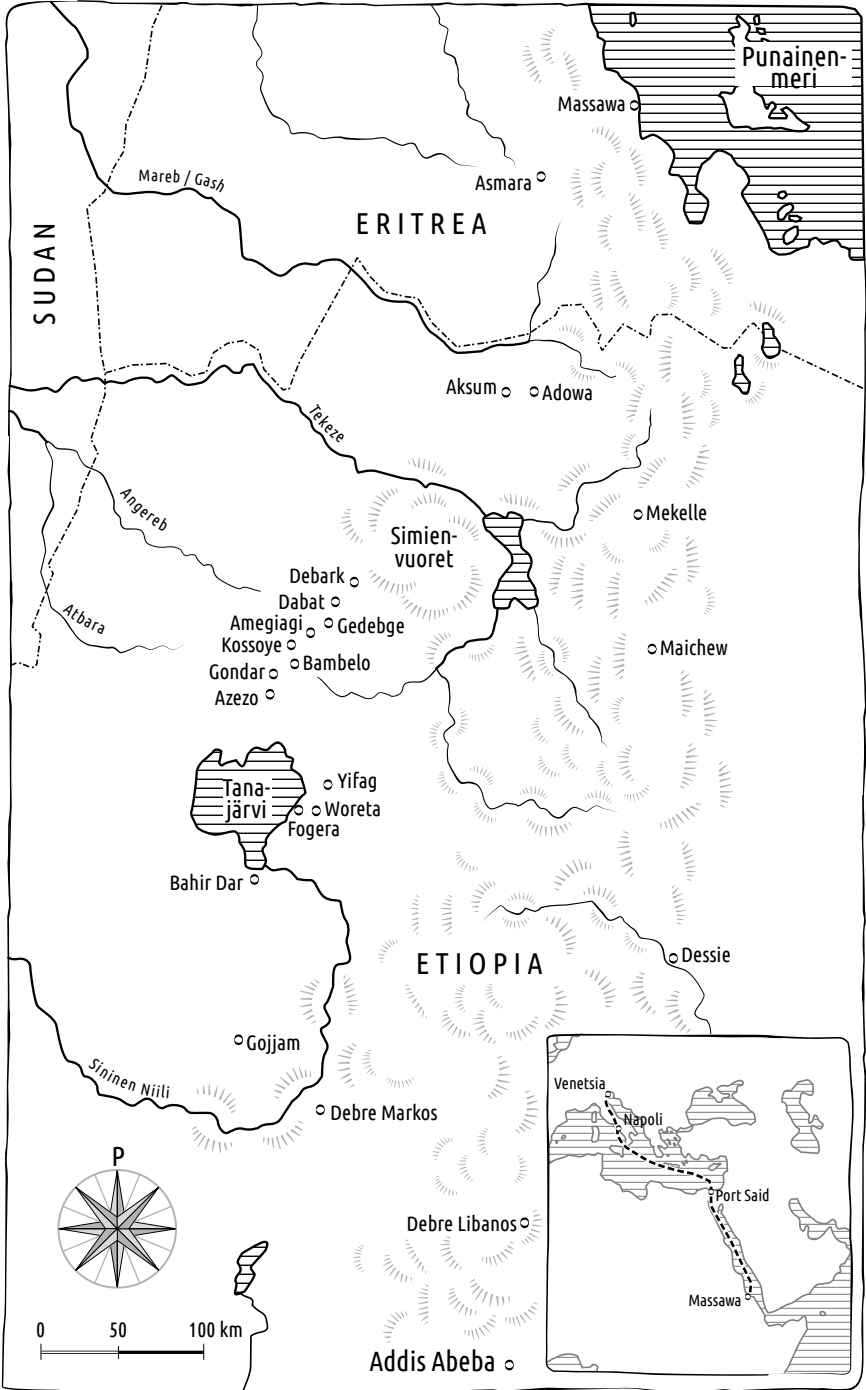
Homeros: *Ilias*, suomentanut Otto Manninen

Voi sinua, siipien sirinän maa,
sinä Nubian virtojen takainen maa!

Jesaja 18:1

Mistä kaivat itkun kaivon, jumalien tuoman
tyhjän tuskan,
kauhut mustanpuhuvasti mylvit,
virität laulusi kirskuvien nuotein?
Missä ovat tietämisen tiesi
kammottavat rajat?

Aiskhylos: *Agamemnon*, suomentanut Kirsti Simonsuuri

ESINÄYTÖS

Odotus

1974

Hirut ei halua muistaa, mutta nyt hän on täällä ja muisti keräilee luita. Hän on tullut Addis Abebaan jalan ja linja-autolla, ylittämällä alueen, jonka on halunnut pitää poissa mielestään liki neljäkymmentä vuotta. Hän on kaksi päivää etuajassa, mutta aikoo odottaa miestä täällä, tässä rautatieaseman nurkassa lattialla istuen, metallilaatikko sylissään ja selkä suorana seinää vasten, jäykkänä kuin vartiosotilas. Hän on pukeutunut mekkoon, jota ei käytä arkena. Tukka on siileä ja siististi letitetty ja hän on peittänyt huolellisesti pitkän arven, joka kohoaa ihosta kaulan tyvestä ja kulkee olan yli kuin katkennut kaulakoru.

Laatikossa on miehen kirjeitä, *le lettere, ho sepolto le mie lettere, è il mio segreto, Hirut, anche il tuo segreto. Segreto, salaisuus, meestir. Säilytä niitä siihen asti kun näemme uudestaan. Häivy. Vatene. Äkkiä ennen kuin jäät kiinni.*

Laatikossa on lehtileikkeitä koko siltä ajalta, kun heidän maansa kävivät sotaa. Hirut tietää, että ne ovat aikajärjestyksessä, sodan alusta vuodesta 1935 melkein sen loppuun, vuoteen 1941.

Laatikossa on myös valokuvia, jotka mies otti Hirutista Fucellin käskystä ja nimesi siistillä käsialallaan: *Una bella ragazza. Una soldata feroce.* Ja kuvia, jotka mies otti omasta tahdostaan, muistoesineitä siitä pelokkaasta nuoresta naisesta, joka Hirut oli silloin vankilassa piikkilanka-aidan takana, kahlehdittuna yöllisiin kauhuihin joita ei päässyt pakoon.

Laatikossa ovat ne monet kuolleet, jotka vaativat henkiin herättämistään.

Hirut matkasi Addis Abebaan viisi päivää. Hän raivasi tiensä tarkistuspisteiden ja hermostuneiden sotilaiden läpi ja lähestyvistä vallankumouksesta kuiskivien kyläläisten ja kiihkeiden opiskelijamielenosoitusten ohi. Matkalla Bahir Dariin hän katseli, miten aseita ja nyrkkejä heiluttavien nuorten naisten kulkue marssi linja-auton vierellä. He tuijottivat kellanruskeaan pitkään mekkoon pukeutunutta ikääntynyttä naista kuin täysin tietämättöminä edeltäjistään. Kuin olisivat ensimmäiset aseita kantavat naiset. Niin kuin maata heidän jalkojensa alla eivät olisi voittaneet takaisin Ethiopian historian suurimpiin kuuluvat naistaistelijat, sellaiset kuin Aster, Nardos, Abebech, Tsedale, Aziza, Hanna, Meaza, Aynadis, Debru, Yodit, Ililta, Abeba, Kidist, Belaynesh, Meskerem, Nunu, Tigist, Tsehai, Beza, Saba sekä nainen, jota kutsuttiin vain kokiksi. Hirut mumisi naisten nimet opiskelijoiden marssiessa hänen ohitseen ja tempautui niitä lausuessaan yhä kauemmas ajassa taaksepäin, kunnes oli jälleen rosoisella maaperällä savun ja ruudin katkussa, myrkyä pistävään löyhkään tukehtumaisillaan.

Hirut palasi takaisin nykyhetkeen ja bussiin vasta kun viereen istunut vanha mies tarttui hänen käsivarteensa: *Jos Mussoloni ei päässyt eroon keisarista, mitä nämä opiskelijat oikein luulevat saavuttavansa?* Hirut pudisti päätään. Nytkin hän pudistaa päätään. Hän on tullut tänne asti palauttamaan laatikon, päästäkseen eroon pelosta, joka on alkanut heräillä pyytämättä. Hän on tullut jättämään menneisyyden haamut taakseen, ajamaan ne tiehensä. Hän ei ehdi vastailta kysymyksiin. Hän ei ehdi korjata vanhuksen ääntämystä. Nimet tuovat mukanaan toisia nimiä, sillä mikään ei kulje yksin.

Auringonvalon koura ojentuu pölyisen ikkunan läpi Ad-

dis Abeban rautatieasemalle. Se lämmittää Hirutin päätä ja levittäytyy jalkojen päälle. Saliin puhaltaa tuulenvire. Hirut kohottaa katseensa ja näkee, että ovista puskee *ferenj*-vaatteisiin pukeutunut nainen, joka puristaa kulunutta matkalaukkuja tiukasti kädessään. Naisen takana avautuu kaupunki. Hirut näkee keskustaan johtavan pitkän hiekkatien. Hän näkee kolme naista, jotka kantavat selässään oksakimppuja. Siellä, liikenneympyrän takana, missä liikkuu nyt pappien kulkue, seisoivat vuonna 1941 sotureita, hän heidän joukossaan. Kyynärän pituinen litteä metallilaatikko viilenee hänen sylissään, lepää hänen vatsaansa vasten painavana kuin kuoleva ruumis. Hirut liikauttaa ja sivelee sormellaan kovaa ja terävää metallia, joka on ruostunut aikojen myötä.

Jossain tämän kaupungin poimussa Ettore odottaa vielä kaksi päivää Hirutin tapaamista. Seisoo pienen työhuoneensa hämyssä valokuviansa ylle kumartuneena. Tai istuu tuolilla tässä samassa valossa, joka lankeaa Hirutin jalkoihin, ja katsoo kohti Italiaansa. Myös Ettore laskee aikaa, odottaa sovittoa päivää malttamattomana. Hirut tuijottaa heiluriovista tulvivaa aurinkoista maisemaa. Kun ovet alkavat sulkeutua, hän pidättää hengitystä. Addis Abeba kapenee viiruksi ja katoaa lopulta näkyvistä. Ettore häviää, humahtaa takaisin pimeyteen. Kun ovet ovat taas kiinni, Hirut on jälleen yksin kaikkuvassa kammiossa laatikko tiukasti sylissään.

Hän tuntee tutun pelon ensi värähdyksen. Minä olen Hirut, hän muistuttaa itseään, Geteyn ja Fasilin tytär, joka syntyi siunatun sadonkorjuun vuonna, rakastettu vaimo, rakastava äiti ja sotilas. Hän päästää ilman keuhkoistaan. Matka tähän pisteeseen on kestänyt valtavan kauan. Vasta elettyään lähes neljäkymmentä vuotta toista elämää Hirut on alkanut muistaa, kuka hän kerran oli. Paluu alkoi kirjeestä, ainoasta jonka hän on koskaan saanut.

Cara Hirut, olen kuulemma vihdoin löytänyt sinut. Olet kuulemma naimisissa ja asut jossain pienessä paikassa, joka ei näy kartoissa. Lähetti sanoo tietävänsä kylän. Hän lupaa toimittaa tämän sinulle ja tuoda sinun viestisi minulle. Tulethan Addisiin. Tule pian. Täällä on levotonta ja minun on pakko lähteä. En voi mennä muualle kuin Italiaan. Kerro, milloin voisin tavata sinut asemalla. Ole varovainen, keisaria vastaan kapinoidaan. Tulethan ja tuothan laatikon mukanas. Ettore

Kirjeessä on *ferenj*-päivämäärä 23. huhtikuuta 1974.

Ovet aukeavat taas, ja tällä kertaa tulija on sotilas, jollaisia Hirut näki matkallaan kaupungin halki. Nuorukainen päästää metelin vyörymään sisään. Hänen selässään roikkuu huoltomasti uusi kivääri. Hänen univormunsa ei ole rispaantunut eikä paikkailtu. Se on puhdas ja oikean kokoinen. Hän on niin innokas, ettei ole voinut ikinä kannatella kuolevaa maanmiestä käsillään, niin rivakka ettei ole ikinä tuntenut todellista uupumusta.

»Maat viljelijöille! Vallankumouksellinen Etiopia!» hän huutaa, ja ilma pakenee asemasalista. Nuorukainen kohottaa kiväärinsä kömpelösti kuin lapsi, joka tietää että häntä katsellaan. Hän tähtää keisari Haile Selassien valokuvaa sisäänkäynnin yläpuolella. »Alas keisari!» hän huutaa ja heilauttaa aseensa osoittamaan seinän suunnalta jännittyneen asemahallin perälle.

Odotussali on täynnä ihmisiä, jotka pyrkivät pois kuohuvasta kaupungista. He vetävät henkeä ja kyyristyvät kokoon nähdessään tämän sotilaispukuisen pojan, joka on venähtämässä mieheksi. Hirut vilkaisee keisari Haile Selassien kuvaa, arvokasta, hienopiirteistä miestä, joka katsoo vakavana ja ylväänä suoraan kameraan univormu ja mitalit yllään.

Myös sotilas kohottaa katseensa, koska ei kuule kuin oman äänensä kaiun. Hän vääntelehtii vaivaantuneesti, kääntyy ja syöksyy ovesta ulos.

Kuolleet liikehtivät kannen alla. Vaikka kuinka pitkään Hirutin raivo on saanut heidät vuoroin nousemaan ja vuoroin kaatumaan, ja raivo on vaihtunut halvaannuttavaan häpeään. Nyt kuolleet sanovat sen, minkä hän jo tietää:

Maan todellinen keisari viljelee pientä maatilkkua Hirutin naapurissa. Miehen päässä ei ole koskaan ollut kruunua ja hän elää yksin vailla vihollisia. Tuo hiljainen mies johti kerran Etiopian kansaa teräspetoa vastaan ja Hirut oli hänen luotetuin sotilaansa, varjokuninkaan ylpeä vartija. Kerro heille, Hirut. Nyt on oikea hetki jos koskaan.

Kuolleet käyvät äänekkäämmiksi: Meitä on kuultava. Meidät on muistettava. Meistä on saatava tietää. Me emme lepää ennen kuin meitä on surtu. Hirut avaa laatikon.

Laatikossa on kaksi valokuvapinoa, joista kumpikin on sidottu kiinni hauraalla sinisellä narulla. Toisen pinon päälle, narun alle, Ettore on taitellut paperin, jossa lukee Hirutin nimi väljällä, pullealla käsialalla. Hirut avaa narun, ja nipusta tipahtaa kaksi valokuvaa, jotka ovat ajan saatossa liimaantuneet yhteen. Toisessa esiintyy ranskalainen valokuvaaja, isoa kameraa kantava laiha miehenhuiskale, joka kierteli pohjoisen ylängöillä ottamassa valokuvia. Kuvan takana lukee *Gondar 1935*. Me tiedämme miehestä tämän: Hän on kotoisin Albista ja hän on entinen piirtäjä, menestymätön taiteilija, jolla on liukas kieli ja pienet siniset silmät. Hänellä on merkitystä vain muiston kannalta. Mutta hänkin on laatikossa muiden kuolleiden joukossa ja vaatii oikeutta tulla tietoon. Sitten sanomme tämänkin, koska meidän on pakko: laatikossa on ranskalaismiehen ottama kuva Hirutista. Hän otti sen Asterin ja Kidanen luona, kun hän poikkesi heillä kylässä ja pyysi

saada kuvata palvelijoita, jotta voisi käydä kuvalla kauppaa toisten valokuvaajien kanssa tai vaihtaa sen filmiin. Hirut kääntää päänsä pois. Hän ei halua nähdä kuvaansa. Hän halua sulkea laatikon ja vaientaa meidät. Mutta siellä kuva on, eikä nuorempi Hirutkaan halua tulla haudatuksi kaikessa hiljaisuudessa.

Tämä on Hirut. Tässä ovat hänen avoimet kasvonsa ja utelias katseensa. Hänellä on äitinsä korkea otsa ja isänsä kaareva suu. Hänellä on väsyneet mutta tyynnet silmät, joista valo heijastuu kultaisina prismoina. Tuo hoikkakaulainen ja lysyharteinen kaunis tyttö on etukumarassa. Ilme on varautunut ja asento omituisen jäykkä. Luonnollinen eleganssi, josta hän tulee tietoiseksi vasta vuosia myöhemmin, loistaa poissaolollaan. Hän katsoo poispäin kamerasta kohti terävää auringonvaloa ja yrittää ollaan siristämättä silmiään. Solisluun jyrkkä kulma ja mekon V-kauluksesta kohoava arve-ton kaula ovat selvästi nähtävissä. Kuva on säilönyt merkitsemättömän ihoalueen hartioiden ja selän välillä. Tämä on ainoa keino muistaa koskematon vartalo, jota Hirut kantoi huolettomasti kuin lapsi. Ja katso: kaukana taustalla, melkein näkymättömissä, on Aster, joka on pysähtynyt katselemaan Hirutia, aistikas viillos valossa.

ENSIMMÄINEN KIRJA

Hyökkäys

1935

Hirut kuulee Asterin huutavan hänen nimeään, kutsuvan häntä niin ponnekkaasti että ääni on vähällä särkyä. Hirut kohottaa katseensa vaisusta tulesta, jota hän kohentaa pihan nurkassa. Hän istuu pallilla selkä kumarassa, vierellään kasa sipuleita, jotka odottavat kuorimista. Kokki on keittiössä hänen takanaan leikkaamassa lihaa illallista varten. Asterin pitäisi olla vuoteessaan, juoda kahvia pehmeän peiton alla ja kenties katsella ikkunasta kukkia. Tämän pitäisi olla hiljainen aamu. Häiriö saa Hirutin jähmettymään. Sitten Aster huutaa häntä taas, ja tällä kertaa ääni on niin kova ja kireä että kokki keskeyttää rivakan pilkkomisensa, aamun linnut vaikenevat ja portin takana kasvava iso puukin tuntuu pidättävän hengitystä pysyäkseen paikallaan. Vähään aikaan mikään ei liiku.

Mitä minä olen tehnyt? Hirutin kädet tärisevät.

Kokki nojautuu säikähtäneenä ulos keittiön ovesta: Aster on meidän huoneessamme. Kokki osoittaa palvelijoiden puolelle. Mitä hän siellä tekee? Äkkiä ylös.

Hirut pudottaa kepin, jolla hän kohentaa kekäleitä, ja vääntäytyy pystyyn. Vasta nyt hän käsittää: Aster on palvelijoiden puolella. Aster on siinä pienessä kopperossa, jonka hän ja kokki jakavat keskenään, paikassa jossa he vapautuvat yöllä vaatimuksista ja vaipuvat uneen. Tila on erotettu monihuoneisesta talosta, jossa Aster ja tämän mies Kidane asuvat. Se on tila jossa ei ole tilaa, huone jota ei voi kutsua huoneeksi. Se on pimeä onkalo, joka on kaiverrettu loput-

tomia rättiväsyneitä öitä varten. Sitä ei ole tarkoitus nähdä päivänvalossa. Sitä ei ole tarkoitettu sellaisille kuin Aster.

Onko hän tosiaan siellä? Hirut kysyy.

Aster ei ole ikinä käynyt heidän huoneessaan. Vanhempi palvelijatar nojaa ovesta ulos puristaen sen karmia vahvoilla käsillään ja kurottautuu katsomaan kapeaa polkua, joka johdtaa heidän puolelleen, kuin ei uskaltaisi poistua keittiönsä suojasta. Onko Kidane palannut?

Hirut pudistaa päätään. Kidane otti hevosesensa ja lähti ennen aamunkoittoa.

Täällä ei siis ole muita kuin me, kokki sanoo. Aster ja Kidane riitelivät, kun pakkasin Kidanen tavaroita.

Hirut haluaisi sanoa kokille, että oikeastaan Asterin pitäisi olla vuoteessa. Asterin pitäisi maata paikallaan lievittääkseen kuukautisvuodon aiheuttamaa kipua. Heidän kahden pitäisi jatkaa päivää tavalliseen tapaan, tehdä työtä, kunnes taivaan kupu riippuisi heidän yllään tähdistä raskaana.

Mene nyt. Kokki peruuttaa takaisin keittiöön, mutta tuijottaa yhä Hirutia veitsi löysästi kädessään. Rouva ei saa ruveta penkomaan tavaroitamme, kokki lisää. Hän kohentaa huiviaan ja työntää muutaman otsalle valahtaneen harmaan hiussuortuvan sen alle.

Kokki tarkoittaa vanhaa kivääriä, jonka Hirutin isä antoi Hirutille ennen kuolemaansa. Kiväärin lisäksi Hirutilla ei ole tässä maailmassa mitään muuta omaa kuin mekko, jossa hän tuli taloon, ja pieni koru joka roikkuu hänen kaulassaan.

Kaikki on piilotettu, Hirut sanoo, koska kokki vaikuttaa erityisen hermostuneelta.

Aster huutaa Hirutia jälleen, ja vaativuus alkaa muuttua hillittömäksi raivoksi.

Kokki kyyristyy niin kuin Asterin ääni painaisi hänet kumaraan. Mene! hän huutaa. Ja vastaa jo!

Hirut kääntyy kannoillaan. Tullaan! Sitten hän ryntää palvelijoiden puolelle.

Hän seisoo palvelijainhuoneen ovella ja näkee ensi kertaa, miten kovin pieni se on, miten nuhrusta ja näivettynttä paikkaa hän on kutsunut kodikseen lähes vuoden. Kauniiseen pitkään perinnemekkoon pukeutunut Aster näyttää liian isolta ahtaassa hämärässä huoneessa, joka on liian pieni melkein mihin tahansa. Se ei ole edes koppi, vaan savesta, oljista ja lannasta kyhätty tunkkainen kolo. Siellä ei ole kunnan ovea eikä ikkunalautaa. He nukkuvat ohuilla patjoilla, jotka joutuvat käärimään rullalle voidakseen liikkua. Kapeiden suuaukkojen yläpuolelle on naulattu vanhoja huovanriekaleita, räsyjä jotka pitävät pölyn ulkona ja pimeyden sisällä. Koppiin on mahdutettu kaksi ihmistä, joiden elämä on mahdutettu yhden naisen ja tämän miehen ympärille. Sitä ei ole rakennettu ihmiselle, joka on tottunut hienoihin vaatteisiin ja silkiverhoja lehyyttelevään raittiiseen ilmaan.

Missä sinä viivyt? Aster kääntyy Hirutiin päin. Asterin lyhyt tukka piirtyy täydellisenä kaarena ikkunasta hänen päänsä yläpuolelta lankeavaa heikkoa valokeilaa vasten. Hempeä kajo pyyhkäisee lämpimän hehkun hänen pehmeille poskilleen. Aster seisoo siinä ainoassa paikassa, josta aurinko pääsee paistamaan huoneeseen, pienen aukon alla, joka ei ole Hirutin päätä leveämpi ja on kuin puhkaistu seinään jälkikäteen. Joka aamu kokki ripustaa repaleisen verhon nauaan ikkunan sivuun tuulettaakseen huoneen, ja joka ilta hän irrottaa verhon naulasta peittääkseen ikkunan.

Missä kaulakoruni on? Anna se tänne.

Hirut katsoo, miten vaisu auringonvalon läikkä lankeaa Asterin jalkojen juureen kuin sekin olisi naisen määräysvallassa. Hirut painaa päänsä alas, kun Aster tunkeutuu hänen puolelleen huonetta.

Mieheni yrittää suojella sinua. Aster nostaa Hirutin pataa, pudottaa sen ja pyyhkii kädet mekkoonsa, joka hohtaa räikeän valkoisena hämärässä huoneessa. Hän ottaa maasta pienen puulaatikon, jossa Hirut ja kokki säilyttävät vähiä tavaroitaan, ja ravistaa ulos sen niukan sisällön. Mieheni väittää hävittäneensä korun, mutta tiedän että se on täällä.

Aster pudottaa laatikon maahan ja tiiraa Hirutia tarkasti oikoessaan pitkän lenkinsä etumusta. Aster on pehmeä ja sulavalinjainen ja Hirut kulmikas ja luiseva. Aster ei ole paljon Hirutia pitempi, mutta näyttää epätasaisella maalattialla isolta ja mahtavalta.

Sain korun äidiltäni miehelleni annettavaksi, kun menin naimisiin. Se ei varmasti ole vain kadonnut. Aster tutkii Hirutia silmät sirrillään. Mieheni salaa jotain.

Hirut painuu kumaraan niin kuin kokki on opettanut. Hän haluaisi sanoa, etteivät Asterin ja tämän miehen Kidanen riidat ole hänen syytään. Ei ole hänen syytään, että Kidane on hänelle lempeä. Minkä hän mahtaa sille, että se itkettää Asteria.

En tiedä missä se on, Hirut sanoo. Hän tietää, että suruajan alussa, pariskunnan ainoan pojan kuoleman jälkeen, Aster heitti paljon tavaroita pois. Aster keräsi kasaan hienoimpia mekkojaan, viittojaan ja jopa korujaan, sytytti kasan tuleen pihalla ja hakkasi rintaansa, kun liekit alkoivat ahmia vaatteita. Kokin mukaan Aster etsii edelleen tavaroita, joita ei muista polttaneensa. En ole ikinä nähnytäkään korua, Hirut lisää.

Haluatko minun uskovan, että Kidane on heittänyt sen pois? Aster nauraa. Vai haluatko minun ajattelevan, että hän antoi sen sinulle?

Hirutin äiti kutsui Kidanea veljeksi tai ystäväksi ja sanoi joskus jopa: Hirut, hän on kuin oma poikani vaikka ikäerom-

me ei ole kovin suuri. Minä pidin Kidanesta huolta, kun hänen äitinsä kuoli. Kannoin häntä selässäni, vaikka olin itsekin vasta lapsi. Me kasvoimme yhdessä. Kidane on ollut minulle hyvä, ja jos minusta joskus aika jättää, hän pitää sinusta huolta. Ja koska Hirutin äiti rakasti Kidanea niin paljon, myös Hirut rakasti Kidanea jo tullessaan tähän taloon vanhempiensa kuoleman jälkeen. Ei ole hänen syytään, että Kidane rakastaa häntä, että hän on Kidanelle *pienokainen, pikkusisko* tai *Rutiye*.

Tiedätkö, mitä varkaille tehdään? Aster kysyy. Huoneen synkässä valossa on vaikea nähdä kauneutta, jota Aster aina niin ylpeänä esittelee: kirkkaita silmiä, korkeita poskipäitä, täyteläisiä huulia, solakkaa kaulaa ja hartioita, jotka eivät ole koskaan kannatelleet vesiruukkujen ja polttopuiden painoa. Jos löydän korun täältä, edes Kidane ei voi auttaa sinua.

Hirut tietää, miten varkaille käy. Hän on nähnyt torilla surkeita poikia ja miehiä, jotka kerjäävät yhdellä kädellä ja jalalla ontuen, silmät vieläkin julman menetyksen aiheuttamasta järkytyksestä selällään. Kurkkuun nousee hapan maku.

Aster nostaa Hirutin patjan. Sitten hän jo avaa rullaa ja narua, jolla Hirut on sitonut kiväärin kiinni. Kokki on sanonut, että Aster vie aseensa pois jos näkee sen, mutta Hirut ei olisi voinut kuvitellakaan, että Aster tulisi tähän paikkaan joka on tarkoitettu vain palvelijoille. Hän on luullut, että joissakin paikoissa Aster ei käy koskaan. Hirut ei pysty hengittämään katsoessaan, miten naru irtoaa patjasta. Siitä on ikuisuus, kun hän oli kotona, kun hän sai liikkuu lupaa kysymättä, tehdä tarpeellisia askareita eikä vain täyttää vaatimuksia. Kerran hän oli enemmän kuin palvelija. Kerran hän uskalsi omistaa sen mikä hänelle kuului.

Ja sitten Aster kysyy: Mikä tämä on? Hän seisoo yhä ikkunan alla, nyt peitto ja ase kädessään.

Sisään leijailee löyhkä, johon Hirut ei ole vieläkään totunut. Se on peräisin pienestä kivikasasta sisäänkäynnin läheltä, missä Kidane opetteli nuorena teurastamaan lampaita juhlatilaisuuksiin. Kivien alla on matala oja, johon veri juoksi. Se täällä haisee, kokki sanoi kun Hirut tuli taloon. Mädän löyhkä, totut siihen vielä. Mutta yhä vain huoneessa haisee vanha veri, avuttomat eläimet, maahan imeytynyt virtsa ja uloste, pelon ja vaistojen sekoitus.

Kenen tämä kivääri on?

Hirut sanoo: Se on minun.

Kivääri oli Hirutin isän arvokkain omaisuus. Se ei mahtunut pieneen puulaatikkoon, joten Hirut työnsi sen patjana käyttämänsä olki- ja huopakasaan, jota pitää koossa kulmista sidottu iso lakana. Niinä öinä, kun häntä väsyttää kaikkein eniten, hän nukkuu kivääri kyljessään ja kuvittelee sen äitinsä kädeksi.

Aster nostaa kiväärin valoon. Tämä on vanha, hän sanoo. Hän kokeilee piipun viittä uraa, merkkejä, joilla isä sanoi pitäneensä lukua tappamistaan italialaisista. Osaatko käyttää tätä? Aster punnitsee ja kannattelee asetta käsissään. Isäni opetti, niin kuin hän opetti veljilleni. Aster painaa kiväärin perän olkapäähänsä ja tukee toisella kädellä piippua. Mistä tämä on peräisin?

Kotoa, Hirut sanoo.

Kotoa: paikasta, jonne on täältä tasan viisi kilometriä ja jota myös kutsuttiin Asterin ja Kidanen taloksi. Viisi kilometriä: välimatka, jonka Hirut käsittää vasta myöhemmin, ymmärtäessään että kaikki menetettykin voidaan panna paperille ja mitata.

Seisoessaan pienen huoneensa kynnyksellä ja tuijottaessaan Asteria hän kuitenkin tajuaa, että vaikka hän juoksisi pikavauhtia takaisin, välimatka joka erottaa hänet maasta

jossa hänen vanhempinsa luut lepäävät, ei vähenisi yhtään. Hän on kaukana kotoa.

Sain sen kotoa, hän sanoo uudestaan. Isältäni.

Yhtäkkiä Hirut tuntee käden olallaan. Hän kääntyy ympäri ja näkee takanaan Kidanen, joka kylpee kirkkaassa ilta-päivän valossa.

Mitä sinä täällä teet? Kidanen vartalo täyttää koko ovi-aukon ja estää valon pääsyn sisään. Hänen kaulallaan valuu ohut hikinoro, joka on tummentanut valkoisen tunikan. Valkoisten ratsastushousujen lahkeet ovat tomuiset; päärmeestä roikkuu lehti. Mistä on kysymys?

Kysy, mihin tuo on pannut kaulakorun.

Kidane tutkii Hirutin kasvoja ja kääntyy sitten takaisin vaimonsa puoleen. Mistä se kivääri on? Hän näyttää yllättyneeltä. Onko se kokin?

Ei vaan tuon, Aster sanoo. Sitten hän yskäisee ja nyrpistää nenäänsä. Täällä haisee. Nämä eivät peseydy.

Anna se takaisin. Kidane puhuu käskevällä äänellä. Se ei ole sinun.

Asterin nauru leikkaa ilmaa. Annatko tytön uhmata keisarin käskyä? Johtajasi mukaan kivääri kuuluu Etiopian sotajoukoille.

Kidane pyyhkäisee nenäliinalla kaulaansa ja työntää liinan takaisin taskuunsa. Hän pudistelee pölyt housuistaan. Hän näyttää miettivän. Sitten hän sanoo: Pienokainen, voisinko katsoa kivääriä?

Kidane odottaa, että Hirut nyökkää, ennen kuin ottaa aseensa Asterilta. Hän pitelee sitä molemmin käsin. Hän painaa sen olkaansa vasten niin kuin Aster, niin kuin isä opetti Hirutin tekemään.

Tämä on Wujigra, Kidane sanoo. Isäni käytti tällaista Adowan taistelussa, kun kohtasimme italialaiset ensimmäi-

sen kerran. Tällä on ikää ainakin neljäkymmentä, ellei jopa viisikymmentä vuotta. Kidane nostaa kivääriä ylemmäs ja katsoo piippua pitkin, tähtää ovesta pihalle kuin näkisi pihamuurin ja portin taakse, kilometrien päähän, Hirutin vanhaan kotiin asti. Onko sinulla ammuksia?

Hirut muistaa ulkoa, mitä Asterin jalkojen juuressa lojuvassa laatikossa on: kokin varahuivi, jonka sisällä on kolme Maria Theresa -taaleria ja kaksi sinistä nappia, pieneksi jäänyt mekko, joka yllään Hirut tuli taloon, hiilenpala jota hän käyttää piirtämiseen, kokin rikkinäinen savilautanen jossa on vaaleanpunaisia kukkia, lohkeillut vesiruukun korva joka on myös kokin, sekä patruuna joka on Hirutin.

Missä ammuksiset ovat? Kidane laskee aseensa. Montako hänellä on?

On vain yksi ainoa patruuna. Enempää ei ole koskaan ollutkaan, ja patruuna kuuluu kivääriin ja kivääri Hirutille. Isä vannotti Hirutia pitämään ne erillään, kunnes Hirut olisi todellisessa vaarassa, ja silloin, lapseni, pidät kivääriä niin kuin olen opettanut ja tähtäät sillä sydämeen niin kuin olen näyttänyt, eikä sinun pidä pelätä muuta kuin sitä, että vihollisesi jää henkiin.

En edes tiennyt tästä aseesta. Aster nostaa kädet vyötäisilleen, ja Hirut näkee että Asterin leuka tärisee hämärässä ja Kidaneen kohdistettu katse häilyy hellyyden ja tyytymättömyyden välillä. Mitä sinä olet tehnyt korulle?

Ei nyt. Kidane puhuu kuiskaten. Pienokainen. Hän kakistaa kurkkuaan.

Tämä ase on minulle tärkeä. Tiedätkö, että on syyttymässä sota?

Kokki ja palvelijat eivät torilla muusta puhukaan. He koontuvat kuiskimaan vapautetuista orjista ja *ferenj*-armeijasta, joka tulee pelastamaan heidät. Hirut pudistaa päätään.

Tyttö valehtelee, Aster sanoo. Katso. Aster näyttää paperilappua.

Se on lehtinen, joita on levitelty ympäri toria. Hirut ei tiennyt, että kokillakin on sellainen. Hän ei tiennyt, että kokki on piilotellut sellaista.

Tämä löytyi kokin patjasta. Nämä ovat niitä lappusia, joita italialaiset pudottelevat lentokoneista. Näistä puhutaan paljon. Lehtisissä luvataan vapautusta kaikille, jotka asettuvat *ferenjien* puolelle.

Kidane ottaa paperilapun ja pitää sitä valossa. Paperin läpi kuultaa kalteva piirustus. Kahlehdittu luiseva kerjäläinen on siinä polvillaan isokalloisen kruunupäisen miehen edessä. Kuvan ja muutaman sanarimpsun alapuolella sama kerjäläinen on seisaallaan kahleet murrettuina, keisarin rikottu kruunu jalkojensa juuressa. Kerjäläisellä on nyt pieni möhömaha ja hän tervehtii sotilasta käsi ojossa ja riemukas hymy kasvoillaan.

Italialaiset haluavat nostaa kapinan ennen kuin yrittävät miehittää maamme, Aster sanoo. Mussoloni haluaa näiden ihmisten liittyvän armeijaansa.

He eivät osaa lukea. Kidane tuijottaa lehtistä ja asetta.

Mutta he ymmärtävät kuvia. Aster heittää kokin peiton pois ja jatkaa penkomista ravistelemalla patjaa. Hänen ympärillään tuprahtelee pölypilviä. No, mitä sinä sanot tuolle?

Hirutiye, Kidane sanoo. Minä tarvitsen tämän kiväärin. Joudumme sotaan ja tarvitsemme kaikki liikenevät aseet. Italialaisilla on niitä paljon enemmän kuin meillä. Kidane katsoo Hirutia lempeillä silmillään niin anovasti, että Hirut uskaltaa sanoa:

Sain kiväärin isältäni. Isä käski pitämään sen aina lähelläni.

Jos emme saa kerättyä maan kaikkia aseita, häviämme sodan ennen kuin se on syttynytään, Kidane sanoo. Hän